

Özerk ve Demokratik Üniversitenin Sınırları Nedir?

İbrahim Ortaş

*Prof. Dr.
Çukurova Üniversitesi
Ziraat Fakültesi
E-posta: iortas@cu.edu.tr*

Giriş

Bu soruya cevap verebilmek için öncelikli olarak ne aradığımızı veya tersinden ne aramadığımızı bilmemiz gerekir. Öncelikle bazı soruların sorularak zihinlerin berraklaşması gerekir. Üniversiteler neden özerk kuruluşlar olmak istiyorlar? Devlet, özel şirket veya başka bir kaynak her türlü kolaylığı sağlasa dahi özerklik talebi olacak mı? Ne demek demokratik üniversite? Üniversite ortamında bilim anlayışı ile demokrasi anlayışı bağdaşıyor mu? Bilimde demokrasi olur mu? Demokratik üniversite talebi ile özerklik bir arada olur mu? Olursa sınırları nereye kadar olmalıdır? Niteliği olmayan sonsuz özgürlük mü? Yoksa nitelikli derinlikli bir özgürlük mü?

Bu sorular günümüzde "demokratik özerk bir üniversite" olma talebi için mutlaka sorulmalıdır. Bu soruları Doğu Akdeniz Üniversitesi'nde (DAÜ) bir panel'de tekrar gündeme getirildi. Doğu Akdeniz Üniversitesi Konferansı 29 Ocak 2008 tarihinde KKTC'deki Doğu Akdeniz Üniversitesi Rektörlüğü himayelerinde, Eğitim Fakültesi Dekanlığı, Fen ve Edebiyat Fakültesi Dekanlığı, İşletme ve Ekonomi Fakültesi Dekanlığı ve Öğretim Üyeleri Sendikası'nın da işbirliği ile "Çağdaş Üniversitelerin Yönetiminde İdari Zorluklar ve Çözüm Önerilerine Bir Bakış" başlıklı bir panel düzenlendi. Toplantıda "Günümüzde Özerk ve Demokratik Üniversitenin Sınırları" konulu bir konuşma yaptım. Konferans DAÜ, Eğitim Fakültesi Dekanı Doç. Dr. Necdet Osam tarafından yönetilen panele; Prof. Dr. Burhan Şenatalar "Yüksek Öğretim Kurumlarında Yönetişim", Prof. Dr. Mustafa Tokyay "Üniversitelerde Değişim ve Değişim Yönetimi" ve Prof. Dr. Gülsün Sağlamer "Üniversitelerin Kaynak Sorunu ve Avrupa'da Durum" konularındaki sunumları ile katıldılar. Son derece yararlı geçen panelde yaptığım konuşmanın ana teması ve diğer

hocalarımın konuşmalarından çıkardığım önemli notları sizler ile paylaşmak istedim.

Panelin açılışında DAÜ Rektör Vekili Prof. Dr. Tahir Çelik "Doğu Akdeniz Üniversitesi Özerk Olmak İstiyor" başlığı ile yaptığı konuşmasında, 1980'li yıllarda 1.000-2.000 öğrencisi bulunan üniversitenin, zaman içerisinde gelişme kaydettiğinin ve bugün DAÜ'de 63 ülkeden 14.500 öğrencinin öğrenim gördüğünü, araştırma görevlileriyle birlikte akademik kadro sayısının 1.000'e yaklaştığını belirttiler. Ağırlıklı olarak öğrencilerinin Türkiye, İran ve Kuzey Afrika'dan geldiğini ifade etti. Üniversitede 300'ü doktora ve 500'ü de yüksek lisans düzeyinde olmak üzere toplam 800 lisansüstü öğrencisi bulunmaktadır. Yüksek lisans öğrencilerinin çoğunluğu burslu öğrenciler. Bu araştırma görevlisi kadrolarının sınırlılığından kaynaklanıyor olabilir.

DAÜ 1986 yılında üniversite konumuna gelmiş, ilk kuruluş modeli itibarı ile devlet vakfına bağlı olarak kurulmuş. DAÜ, devletin kurdukları bir vakıf üniversitesidir. Vakıf yönetiminin siyasiler tarafından atanması ile bir süre sonra vakıf kendisini doğrudan üniversite yönetimi olarak görmeye başlayınca akademisyenlerin yönettiği üniversitede rahatsızlıklar başlamış. Öğretim üyelerinin anlatımından çıkan bilgiler, DAÜ vakfı ne yazık ki zamanla neredeyse üniversite içindeki memurların yer değiştirmesine kadar karışır duruma gelmiştir.

Rektör Çelik, Kıbrıs için çıkarılmaya çalışılan YÖDAK Yasasının, bizim YÖK'ün karşıtı, bütün kesimlerin görüşleri doğrultusunda hazırlandığını belirtti. DAÜ'de örgütlü sendika, Vakıf Yöneticiler Kurulu'nun ve Rektörlüğün de ayrı ayrı üniversite yasa öneri paketi hazırladıklarını belirtti. Çelik, DAÜ Rektörlüğü olarak yeni yasada "şeffaf, hesap verilebilir bir yönetim, özerk ve demokratik bir üniversite anlayışı içinde" mevcut yasada tadilata gidilmesi yönünde görüş birliğine vardıklarını kaydetti.

İçinde barındırdığı öğretim üyeleri, öğrenci dağılımı ile uluslar arası nitelikte bir üniversite. DAÜ'de ayrıca insanı motive etmek için bilimsel başarısı kadar üniversite öğretim üyelerinin sosyal faaliyetleri de dikkate almakta. Üniversitenin tanıtımına katkıda bulunan bilim kişilerini ayrıca isteklendirmektedir.

Örgütlü Bir Üniversite

DAÜ her ne kadar devlet kontrolündeki bir vakıf mütevelli heyeti tarafından yönetiliyorsa da, üniversite içi demokrasi ne yazık ki Türkiye'deki üniversitelerden daha gelişmiştir. Gazimağusa da kurulu bulunan üniversite belki başka bir yerde eşdeğeri bulunmayan nitelikte örgütlülüğe sahip bir kurum. Öğretim üyeleri, memurlar ve işçiler ayrı örgütlenmişler. Mevcut rektör de derneğin eski yöneticisi. Üniversite içinde örgütlenme ve bireysel özgürlüklerin ifadesinde de daha ileri düzeydeler.

DAÜ'nin 720 akademik personeli bulunmaktadır. Akademik personelin 570 kişisi derneğin üyesi. Hiçbir yerde bulunmayan bir örgütlülük mevcut. Sendika hak talebi ile greve gittiği süre içinde üyelerinin yapılan kesintilerini ödeyerek, kendi üyelerine güvenirliliğini kanıtlamış. Üniversite yönetim kurulunda, öğrenci temsilcisi, lisansüstü öğrenci temsilcisi, öğretim üyeleri sendikası ve çalışanların temsilcileri de bulunmaktadır. Üniversite içinde Öğretim Üyeleri Sendikası için ofis de sağlanmış durumdadır. Herkesin rahatlıkla ziyaret ettiği ofis, belki de öğretim üyelerince en çok ziyaret edilen bir yer konumundadır.

Mütevelli Heyet Üniversite Özerkliğine Zarar Verebilir

KKTC'de devlet tarafında kurulan vakfın Mütevelli heyeti ile yönettiği üniversite modelinin DAÜ'deki son gelişmeler ile işlemediği görülmüştür. Mütevelli heyetini oluşturan siyasilere üniversitenin iç işleyişine karışması özerklik anlayışı ile bağdaşmamaktadır. Ülkemizde de zaman zaman üniversitelerin mütevelli heyetleri tarafından yönetilmesi istenmektedir. Ancak belirtelim ki, bizim gibi demokrasinin oturmadığı ülkelerde mütevelli heyetinin ne tür etki bırakacağı şimdiden bellidir. KKTC'de var olan DAÜ vakfının mütevelli heyetinin üniversite üzerindeki etkisinin yarattığı etki bile sakıncaları ortaya koymaktadır. KKTC ve Türkiye'deki üniversitelerde mütevelli heyetleri ile idare edilen vakıf üniversitelerinde zaman zaman vakıf yönetimlerinin üniversite yönetimlerine müdahaleleri üniversite özerkliğinin ve yönetimlerinin özerk karar alabilmesi bakımından önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Toplantıya katılan konuşmacılar yanında özellikle üniversite özerkliğinin Türkiye ve KKTC üniversiteleri için önemini vurguladım. Üniversitelerimizin birçok sorunun temelde özerkliğinin olmaması ile doğrudan ilişkili olduğunu işledim.

Üniversite Özerkliğinin Sınırı Olmalı mı?

Üniversite özerkliğinde sınır değil, derinlik önemli. Üniversite için her türlü konuda akıldan, özgür ve yaratıcı düşüncelerden, gözlemden ve eleştiriden destek alan bir derinlik daha yararlı olacaktır. Üniversite kamuya karşı, topluma karşı, öğrenciye, doğaya karşı sorumlu olmalı, sürekli bu konularda kendisini sorgulamalı ve ölçütler koymalıdır. Üniversite özerkliği, üniversitenin doğru tanımlanması ile anlaşılır. Ülkemizde üniversite üzerinden yapılan tartışmalar üniversitenin tanınmadığını göstermektedir.

Üniversiteler Kendileri Üzerinden Yapılan Tartışmadan Rahatsızdırlar

Konuşulması gereksiz görünen bazı konunun üniversitelerde çok fazla konuşulup tartışılırken, üniversite özerkliğinin, verimliliğinin, kaliteli eğitim ve araştırma yetersizliklerinin ve bunların nedenlerinin sorgulanmamasını ve konuşulmaması anlamak güçtür. Bu tartışmalar çoğu kez üniversitelerin asli

görevleri olan bilimsel araştırma yapmak, bilgi üretmek, evrensel normlara göre üniversite ve akademik özerkliği savunmak yerine, üniversitelerin günlük işleyişe kilitlenerek verimsileşmektedirler.

Üniversitelerin ve bilim insanlarının özerkliğinin önemi bugünlerde çok daha iyi anlamaktayız. Bilim ancak özgürlük ortamında yapılabilir. Uzun zamandır YÖK yasının üniversitelere zarar verdiğini ve üniversite gibi ortamlarda toptan bir aydınlanmacı bakış açısını kazandıracak nitelikte insanların yetişmediğini belirtmekteyiz. Bugün yaşanan sorunların temelinde üniversitelerin özerk olmadığı gerçeği, özerk üniversite bilincinin oluşmasına izin vermeyen YÖK yapılanması ve onun savunusunu üstlenen anlayış vardır. Bunun sonucu olarak da üniversiteler eğitim ve araştırmalarıyla, bilimi ve sanatı toplumun temel bilinçlenme kaynağı konumuna getiremedi.

Ne yapılmalı?

Türkiye'nin üniversite sorunu 2547 sayılı YÖK yasının üzerinden geçen 27 yıldan sonra halen devam etmektedir. Üniversiteler kendilerinden beklenen ihtiyacı karşılamaktan çok uzaktır. Bu ise YÖK'e ve üniversitelere karşı bir güvensizlik oluşturmaktadır. Türkiye YÖK kurulduğundan bu yana çok zaman ve enerji kaybetti. Daha da geç kalmadan saygın bir üniversite modeli oluşturması için enerjisini, aklını, sağduyusunu birleştirmelidir. Artık zaman kaybetmeden yeni bir yüksek öğretim modeli kurulmalıdır. Başka ülkelerin modelleri kendine özgü oluşlarından başka, sorunsuz da değildir. Sağlıklı bir çözüm için başka bir modeli taklitten kaçınılmalı, kendine özgü bir model üzerine yoğunlaşmalıdır. Bu konuda şu iki temel öneri yapılabilir:

- Konu ile ilgili değişik kesimlerden uzmanlarca oluşan bir platform çerçevesinde çağa uygun yeni bir yükseköğretim yası hazırlanmalıdır ve üniversiteleri özerk, demokratik ve çağdaş bir yapıya kavuşturucu asgarileri içermelidir.

- Bu yasa, başta anayasanın 130. ve 131. maddeleri değiştirilerek ve bu maddelerde akademik özerklik ve üniversite özerkliği açıkça ifade edilmelidir. Bilim ve araştırma özgürlüğünü güvence altına almalıdır.

Başta siyasiler olmak üzere, her türlü otoritenin ülkemize yapacağı en büyük iyilik, üniversiteleri özerk konuma kavuşturmalarıdır. Üniversitelerin bir an önce kendi iç demokrasilerini geliştirerek, kendi misyon ve vizyonlarını yeniden tanımlayarak, nasıl bir eğitim ve bilim politikası izleyeceklerini ve nasıl iç yönetim modelleri geliştirerek üniversite dışı etkilere maruz kalmadan kendi kendilerini nasıl yöneteceklerini belirlemeleri gerekir. Türkiye üniversiteleri özerk ortamda daha rahat yönetilebilir ve dünyadaki yerini daha iyi bir noktaya taşıyabilir.